

Sociālā darba izglītība un prakse no normatīvās perspektīvas

Lolita Vilka

*Rīgas Stradiņa universitāte, Labklājības
un sociālā darba katedra, Latvija*

Ievads. Visai nopietnas sociālā darba nozarē valstī ir kļuvušas diskusijas par sociālo darbinieku kompetenci un profesionālo sagatavotību. “*Ex-ante* un *ex-post* izvērtējumi pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai” pētījumos (2017) konstatēts, ka sociālo dienestu vadītāju ieskatā sociālā darba studiju programmu absolventu sagatavotība ir drīzāk slikta (51 %) vai ļoti slikta (2 %). Izskan viedoklis par iespējamu jaunu sociālā darba izglītības koncepciju. Aktuāls ir arī jautājums par sociālā darba prakses robežām. Sociālo dienestu vadītāji (83 %) uzskata, ka sociālajā dienestā nākas pildīt pienākumus, kas nebūtu jāveic sociālā darba ietvaros.

Ex-ante un *ex-post* rekomendācijās tiek ieteikts veicināt vienotas izpratnes veidošanos par sociālā darba būtību un skaidrākas sociālā darba attīstības vīzijas nostabilizēšanos Latvijā. Sociālā darba kā normatīvas profesijas izglītības saturs seko profesijas standartam, kas nosaka pamatuzdevumus un kvalifikācijas pamatprasības. Kompetences robežas praksē (ko apraksta amata pienākumos) un atbilstoša profesionālā sagatavotība (ko paredz izglītības saturs) ir savstarpēji saistīti. Šā brīža situācija ir ambivalenta, un rodas jautājums: kādā mērā ir iespējams sociālā darba izglītības posmā nodrošināt vienotu izpratni par sociālo darbu, ja profesionālā darba ikdienā sociālā darba struktūrās nav skaidrības par funkcijām un pienākumiem un profesijas standarts nav spēkā?

Darba mērķis, materiāls un metodes. Pētījuma mērķis ir izvērtēt sociālā darbinieka profesijas raksturojumu un interpretāciju, kas izriet no spēkā esošajām normatīvajā regulējumā formulētajām sociālā darba pamatfunkcijām un pamatuzdevumiem, kas savukārt ir profesijas standarta pamats. Pētījuma metodes: datu sekundārā analīze (pētījums “*Ex-ante* un *ex-post* izvērtējumi pašvaldību sociālo dienestu darbības efektivitātes novērtēšanai” (2017)), uz sociālo darbu attiecināmā normatīvā regulējuma analīze, kā arī dažādu valstu sociālā darba profesijas standartu salīdzinājums.

Rezultāti. Sociālo pakalpojumu un sociālās palīdzības likums (SPSP) pēc būtības nedefinē sociālo darbu, bet gan sociālā darba pakalpojumu un sociālās palīdzības sniegšanas un saņemšanas principus. Sociālais darbs kā profesionāla darbība tiek raksturota ar palīdzības jēdzienu un saturiski tiek interpretēts kā pakalpojums tikai šā likuma mērķa sasniegšanai. Likums neietver daļu to funkciju, kuras sociālie darbinieki veic dažādās pakalpojumu sniedzēju institūcijās (piemēram, sociālais darbs slimnīcās). Savukārt profesijas klasifikatorā sociālo darbu pielīdzinot konsultāciju speciālistiem, nav ņemts vērā sociālā darba prakses mezolīmenis un makrolīmenis.

Secinājumi. Neatbilstība sociālo darbinieku sagatavotībā profesionālam darbam daļēji ir izskaidrojama ar to, ka normatīvais regulējums atpaliel no reālā sociālā pieprasījuma profesijai. Attiecībā uz vienotas izpratnes veidošanu nepieciešams vismaz profesijas standarts, kas atspoguļo pilnu sociālā darbinieka profesionālās darbības spektru. Spēkā esošais SPSP likums (2003) aptver sociālā darba segmentu attiecībā uz pakalpojumu un palīdzības jomu, bet tas nedod pamatu sociālā darbinieka profesijas skaidrojumam kopumā. Ir jāizvērtē arī tas, kā sociālā darba jomu ir ietekmējušas sociālās transformācijas pēdējo piecpadsmit gadu laikā, tostarp reģionālā reforma, kā arī krīzes gadi.